

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Sh.Shermuhammadov, D.R.Murodova

Bo'lajak o'qituvchilarda "Taqidiy tafakkur" tushunchasining metodologik asoslari
va o'ziga xos xususiyatlari..... 8

T.A.Egamberdiyeva, J.A.Qurbanov

Bo'lajak pedagoglarda intellektual madaniyatni rivojlantirishning integrativ ta'lif texnologiyalari... 12

S.Mannapov

Uzluksiz ma'naviy tarbiya tizimida musiqiy meros omili va imkoniyatlari..... 17

A.Abdullayev, J.X Abdullayev

Kichik mакtab yoshidagilarni o'sishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi ayrim omillar 21

J.G'.Obidov

Texnika oliv o'quv yurtlarida o'quv materiallarini imitatsion-variativlik asosida o'qitishni
takomillashtirishning pedagogik-psixologik imkoniyatlari 25

A.T.Xasanov

Harbiy ta'lif bo'yicha bo'lg'usi mutaxassislarni kasbiy-amaliy jismoniy tayyorlashning
dolzarb masalalari..... 31

X.X.Abdurahmov

Iqtidorli o'quvchi yoshlarni yengil atletika turlariga saralash texnologiyasi 37

R.M.Ubaydullayev

Bo'lajak o'qituvchilarda sog'lom turmush tarzi madaniyatini rivojlantirish tuzilmasi
va komponentlari..... 42

A.N.Qosimov

O'quvchilarda sport vositasida milliy identiklikni shakllantirish samaradorligi..... 49

D.R.Murodova, H.M.Ashurova

Bo'lajak musiqa o'qituvchilarida interfaol metodlarni rivojlantirish..... 55

A.I.Tuychiyev

Jismoniy mashqlar bilan o'quvchilarni mustaqil shug'ullanish malakalarini shakllantirish..... 61

S.T.Xakimov

Chidamlilik jismoniy sifatlarini rivojlantirishda maxsus aerobik mashqlar qo'llash samaradorligi.... 65

O.M.Karimov

Bo'lajak pedagoglarning g'oyaviy-mafkuraviy kompetentligini rivojlantirish metodlari .. 69

D.M.Redjabova

O'zbekistonda boshqaruv kadrlarini tayyorlashda xotin-qizlarning faoliyatiga
yangicha yondashuvlar 72

B.X.Baydjanov

Talabalarda informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirish – zararli axborotlar tahdididan
himoyalanish omili sifatida 76

Ш.В.Джалалов

Влияние дифференцированного подхода на формирование здорового образа
жизни у школьников 81

M.A.Xonbabayeva

Logopedik ritmika fani asosida bo'lajak logopedning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning
pedagogik imkoniyatlari..... 85

Ш.В.Джалалов

Физическая подготовленность 11-12 летних девочек общеобразовательных школ
Ферганской области 91

A.B.Mirzayev

Chet tilni zamonaviy o'qitish tizimida sun'iy intellektdan foydalanish imkoniyatlari..... 95

G.K.Yakubova

O'quvchi-yoshlar qomatining konstitutsion tiplari va ularni antropometrik bahollash usullari..... 99

O.Q.Xasanova

Bo'lajak nemis tili o'qituvchilarining xatolarni bartaraf etish kompetensiyasini
takomillashtirish modeli 104

**HARBIY TA'LIM BO'YICHA BO'LG'USI MUTAXASSISLARNI KASBIY-AMALIY JISMONIY
TAYYORLASHNING DOLZARB MASALALARI**

**ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ
ПОДГОТОВКИ ДЛЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБРАЗОВАНИИ В СФЕРЕ ОБОРОНЫ**

**URGENT ISSUES OF PROFESSIONAL-PRACTICAL PHYSICAL PREPARATION FOR
FUTURE SPECIALISTS IN MILITARY EDUCATION**

Xasanov Axadjon Tursinovich

Farg'ona davlat universiteti jismoniy tarbiya nazariyasi kafedrasi dotsenti
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya

Maqolada umumiyo o'rta ta'lif mabtoblari va akademik litseylar uchun chaqiriqqa harbiy ta'lif bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirishga yo'naltirilgan, harbiy fakultet talabalari kontingentida o'tkazilgan sotsiologik tadqiqotlar materiallari va ushbu fakultet talabalari uchun ishlab chiqilgan baholash meyorlari keltirilgan.

Аннотация

В статье рассматривается совершенствование системы подготовки специалистов по военному образованию для общеобразовательных школ и академических лицеев. Приведены материалы социологических исследований, проведенных среди студентов военных факультетов, а также разработанные критерии оценки для этих студентов.

Abstract

The article focuses on improving the system for training military education specialists for general secondary schools and academic lyceums. It presents materials from sociological research conducted among the students of military faculties and the assessment criteria developed for these students.

Kalit so'zlar: ta'lif, monitoring, innovatsion faoliyat, eksperimental tadqiqotlar, harakat tayyorgarligi, pedagogik eksperiment, meyorlar

Ключевые слова: образование, мониторинг, инновационная деятельность, экспериментальные исследования, двигательная подготовленность, педагогический эксперимент, нормативы

Key words: education, monitoring, innovative activity, experimental research, motor readiness, pedagogical experiment, gradation

KIRISH

Hozirgi kunda har bir davlatning armiyasini tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'lib, ulardagi mavjud muammolarni har bir davlat o'zining bo'lajak harbiy ta'limi tizimini rivojlantirish va tayyorgarlik tizimini yaratishda, bo'lajak harbiy kadrlar tayyorlashda boshqa mamlakatlar armiyalarda bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan barcha ishlarni tahlil qilmasdan hal qilish mumkin emas.

Bu masala bo'yicha Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisida harbiy ta'lif bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash jarayoniga ilg'or xorijiy tajribalar va yangi innovatsion usullarni joriy qilish zarurligini haqida gapirib: "kursantlarimiz va tinglovchilarimiz ta'lif sohasida eng ilg'or, innovatsion bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur. Mana, bizning asosiy maqsadimiz", deb alohida ta'kidlaganlar [1].

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosida qabul qilingan Mudofaa Doktrinasi va Qurolli Kuchlarni isloh qilish dasturi gumanitar oliy ta'lif tizimida tahsil oluvchi bo'lajak harbiy ta'lif bo'yicha mutaxassislar hisoblangan talabalarining jiddiy kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarligini amalga oshirish zaruriyatini belgilab beradi. Bunday tayyorgariksiz ular o'zları ta'lif beradigan o'quvchilarda bo'lg'usi harbiy xizmat vaziyatlarida ongli va ishonchli tarzda harakat qilishga imkon beruvchi zarur bo'lgan sifatlarni shakllantira olmaydilar.

Bo'lg'usi harbiy ishning mutaxassis uchun zarur bo'lgan bilim va malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan vazifalarni hal etish maqsadidagi monitoring asosida mutaxassisning kasbiy

shakllanish jarayoni innovatsion faoliyat tuzilmasini modellashtirib, mutaxassisning kasbiy rivojlanish jarayonini takomillashtirish lozim. O'qituvchini innovatsion faoliyatga tayyorlash tizimli va faoliyatli - ijodiy yondashuv asosida o'tishi mumkin. Bunday yondashuv chaqiriqqacha harbiy tayyorgarlik mutaxassisni shaxsini yaxlit shakllantirish jarayonining amalga oshishini ta'minlaydi [2,5,9].

Talabalarning o'quv jarayonidagi innovatsion faoliyatini takomillashtirishga yo'naltirilgan ko'p yillik eksperimental tadqiqotlar natijalarining monitoringi, biz tomonimizdan ishlab chiqilgan chaqiriqqacha harbiy tayyorgarlik mutaxassisini tayyorlashning quyidagi ketma-ketlikni amaliyotga tadbiq etishga olib keldi:

- tadqiqotni ilmiy bilish metodologiyasi asoslarini egallash;

- talabalar Qurolli Kuchlarda innovatsion jarayonlar yuzaga kelishining maxsus va ilmiy shart-sharoitlari bilan tanishib chiqishlari lozim, chaqiriqqacha tayyorgarlik bo'yicha o'qitishni tashkil qilishga bo'lgan muqobil yondashuvlarni ijodiy talqin qila olishlari zarur;

- talabaning ijodiy individuallashuvini parallel tarzda rivojlantirish, unda ijodiy vazifalarni aniqlash, shakllantirish, tahlil qilish va hal etish, avval o'zlashtirilgan bilimlar va ko'nikmalarni yangi vaziyatlarga mustaqil ko'chira olish qobiliyatini shakllantirish;

- ta'limgarayonida harbiy tayyorgarlik sohasidagi innovatsion faoliyat texnologiyasini egallash, innovatsion dasturlarni tuzish metodikalari, tajriba ishlari bosqichlari, yangilikning yanada rivojlantirilishini, joriy etish qiyinchiliklarini tahlil qilish hamda bashoratlash bilan tanishish;

- ta'limgarayonida tajriba maydonidagi yangilikni o'qituvchilarni chaqiriqqacha tayyorlash jarayoniga joriy etish bo'yicha amaliy ishni tashkil etish, tuzatishlar kiritish, tajriba natijalarini kuzatuvga olish; innovatsion faoliyatni tahlil qilish zarurligini taqozo etmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Taniqli olim L.P.Matveyevning fikricha, jismoniy tarbiya dasturida «Talabalarning kasbiy – amaliy jismoniy tayyorgarligi» majburiy mavzu bo'yicha ma'ruba shaklidagi nazariy mashg'ulotlarni o'tkazishni nazarda tutadi [6].

Sh.X.Xankeldiyevning fikricha, o'quvchi – yoshlar kasbiy jismoniy tayyorgarligini iqlim sharoitlarini hisobga olgan holda olib borish zarur.

I.L.Veselova fikricha, so'nggi vaqtarda jamiyatda kasbiy faoliyat xususiyati jiddiy o'zgarishlarga uchradi. Bu o'zgarishlar qayta ishga joylashish va fan hamda texnika sohasidagi ijtimoiy taraqqiyot holatlari bilan bog'liq.

Demak, oly o'quv yurtidagi jismoniy tarbiya jarayonini qayta qurish lozim bo'ladi. U talabalarda aniq bilimlar, faoliyat usullari va ko'nikmalarning shakllanishiga olib kelishi kerak [4].

A.A.Belkin, A.M.Raxmatovlar 3-4 bosqichlarda talabalarning maxsus kasbiy tayyorgarligi davrida kajt samaradorligini oshirish masalasini o'rgana turib, shunday xulosaga kelganlarki, uni o'quv dasturlari mazmuniga kiritish zarur [3].

A.A.Kochkarov «Oliy serjantlar bosqichlari kursantlari kasbiy – amaliy jismoniy tayyorgarlikning pedagogik texnologiyasi» mavzusidagi dissertatsiya ishida blokli-modulli ta'limgarayonini keltiradi. Bu yerda I blok ko'proq umumiy va maxsus - kasbiy chidamlilikni rivojlantirishga; II blok - kuch va kuch chidamlilikini rivojlantirishga; III blok - tezkorlik, tezlik sifatlari hamda koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishga va IV blok maxsus kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlikka yo'naltirilgan [2].

O.X.Abdalimov «Maxsus mo'ljallangan ta'limgarayonining muassasalarida kasbiy amaliy jismoniy tayyorgarlik metodikasi» mavzusidagi dissertatsiya ishida pedagogik tajriba natijasida quyidagi bosqichlardan, ya'ni birinchi bosqich - boshlang'ich jismoniy tayyorgarlik; ikkinchisi - bazaviy jismoniy tayyorgarlik; uchinchisi - maqsadli jismoniy tayyorgarlik foydalanishni tavsiya qiladi [5].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'quv-pedagogik jarayon sifati o'qitishning asosiy boshqaruvchi qoidalari -o'quv jarayonining ilmiy-pedagogik asosi bo'lib, xizmat qiluvchi didaktik tamoyillar qay darajada e'tiborga olinayotganligiga bog'liq.

Vatanimiz jismoniy tarbiya va kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik tizimida qabul qilingan eng muhim didaktik tamoyillar quyidagilardan iborat: g'oyaviylik va ilmiylik; maxsus kasbiy-amaliy yo'naltirilganlik; muntazamlilik, ko'rgazmalilik, onglilik va faollik, yengillik, optimallik.

O'qitishda g'oyaviylik va ilmiylik tamoyili o'rganilayotgan materialning jamoadooshchilik, bir-birini quvvatlash, o'rtoqchilik ruhini mustahkamlash bo'yicha choralar qabul qilishni taqozo etuvchi hamda davlat oldida turgan dolzarb vazifalari bilan uzviy bog'liqligini nazarda tutadi.

PEDAGOGIKA

Jismoniy tayyorgarlik mashg'ulotlarida bu tamoyilning qo'llanilishi o'rganilayotgan harakatlarning armiyada xizmat qilishga tayyor turish uchun yuqori ahamiyatga ega ekanligini chuqr tushuntirish, o'qitish jarayonini yuksak darajada ilmiy tashkil qilish asosida ularga jismoniy va axloqiy-irodaviy sifatlar zarurligini singdirish hamda jismoniy tayyorgarlik masalalariga doir barcha yangiliklarni hamda ilg'or tajribani joriy etish yo'li orqali amalga oshiriladi [9].

Maxsus kasbiy-amaliy yo'naltirilganlik tamoyilining o'quv jarayonida amalga oshirilishi avvalgi tamoyil bilan chambarchas bog'liqholda kechadi, chunki u ham, birinchi navbatda, kasbiy – amaliy jismoniy tayyorgarlik vazifalarini hal etadi. Bu qoida jismoniy tayyorgarlik mazmunini muayyan tanlab olishda Qurolli Kuchlar safida xizmat qilishga tayyor turishni muntazam oshirib borish vazifalari bilan uzviy bog'liqlikka ega ekanligida aks etadi [7,8].

Muntazamlilik tamoyili ta'lim jarayonining uzlusizligini va qat'iy ketma-ketligini ta'minlashdan iborat. Pedagogik vazifalar faqat o'ylab va asta-sekin murakkablashtirilib borilgandagina shug'ullanuvchilarda yuqori sifatli hamda mustahkam malakalar va ko'nikmalarga erishish mumkin. Muntazamlilik tamoyilining asosi o'quv materialini izchil o'zlashtirib borish hisoblanadi. U quyidagi qoidalarga asoslanadi: osondan qiyinga, oddiydan murakkabga va tanishdan notanishga. O'qitishning muntazamlilik tamoyilining eng muhim tomoni o'quv-mashg'ulot jarayonining uzlusizligidir. O'qish va mashg'ulotlarda uzoq vaqt tanaffuslar bo'lganda so'nuvchi tormozlanish yuzaga keladi. U o'quv jarayonida erishilgan natijalarning keskin pasayib ketishini, ba'zan esa to'liq yo'qolib ketishini anglatadi.

Ko'rgazmalilik tamoyilida yangi amaliy mashqni o'rganish har vaqt u bilan tanishishdan boshlanadi va u qancha sifatli bo'lsa, uni keyinchalik o'zlashtirib olish shunchalik samaraliroq bo'ladi. Talabaning o'z harakatlarini tahlil qila olishi, texnik jihatdan yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlay olishi va ularni bartaraf eta bilishi alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi va talabaning hamkorona ishi o'quv jarayoniga ilmiy-texnik taraqqiyotda qayd etilgan zamonaviy metodlarning keng joriy etilishiga, shuningdek, internet materiallari, fotosuratlar, kinogrammalar, o'quv kinofilmlari, chizmalar, sxemalar, rasmlar va boshqa ko'rgazmali materiallarning chuqr hamda batafsil o'rganilishiga asoslanadi. Shunday qilib, o'qitishda ko'rgazmalilikka qo'yiladigan talablar faqat bilishning boshlang'ich pog'onasiga taalluqli emas. U butun o'quv - tarbiya jarayonini qamrab oladi, uning sifat tomoniga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

Yengillik tamoyili o'qitishni va tarbiyalashni shug'ullanuvchilar imkoniyatlariaga mos holda tashkil etish zaruriyatini belgilab beradi. Jismoniy mashqlarni o'rgatishda yengillik tamoyilining o'ziga xos xususiyati - bu nafaqat malakani takomillashtirishda, balki (bu juda muhim) mashg'ulotlarda jismoniy yuklamani ketma-ket va asta-sekin oshirib borishda o'quvchining uddalay olishiga rioya qilish zaruratidir.

Kasbiy – amaliy jismoniy tayyorgarlikda optimallik tamoyili ham amalga oshiriladi. Ushbu tamoyil mashqlanganlikning ko'chish qonuniyatlariga asoslanadi va shundan iboratki; hamma sifatlarni, malaka va xususiyatlarni maksimal chegaragacha rivojlantirish zarur emas, ularning rivojlanish darajasi ularning ahamiyatiga, shuningdek, oldindagi harbiy faoliyatning har xil turlariga jismoniy tayyor turish tuzilmasiga hamda ahamiyatlilik darajasiga qat'iy mos kelishi lozim.

Bu bosqichda o'qituvchining innovatsion o'rni uning innovatsiyalarga nisbatan qarashlari sifatida shakllanadi. Muhimi, ushbu pedagogik jarayon o'ziga xos maxsus vazifalarni izchil hal etish bilan bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

Tashxislash-loyihalash bosqichi - bo'lajak o'qituvchilarning chaqiriqqacha tayyorgarlikni amalga oshirishga; maqsad va vazifalarni oldinga qo'yishga; pedagogik shart-sharoitlarni loyihalashtirishga; tegishli metodlar, vositalar va pedagogik usullarni tanlab olishga tayyorligini rivojlantirishning dolzarb darajasini tashxislashga yo'naltirilgan.

Shakllantiruvchi bosqich - asosiy bosqich bo'lib, bo'lajak chaqiriqqacha harbiy tayyorgarlik o'qituvchilarining tayyorligini shakllantirishda belgilab beruvchi ahamiyatga ega.

Maqsad - bo'lajak mutaxassislarning ta'lim muassasalarida chaqiriqqacha harbiy tayyorgarlik mashg'ulotlarini rejallashtirishga va tashkil etishga tayyorliklari ilmiy - metodik asoslarini shakllantirishdir.

Har xil darajadagi (reproduktiv, produktiv va ijodiy) o'quv vazifalarining hal etilishi yo'li orqali o'zlashtiriladi. Yana shuni e'tirof etish lozimki, talabalar chaqiriluvchilarning bevosita xizmat joylarida Qurolli Kuchlar safidagi ofitserlar (zobitlar) tarkibining amaliy faoliyati bilan tanishadilar.

Baholash-tuzatish bosqichi chaqiriqqacha harbiy tayyorgarlikni amalga oshirishga tayyor turishni shakllantirishda erishilgan natijalarini tahlil qilishga va mustaqil tahlil qilishga bag'ishlangan.

Amaliyotning ko'rsatishicha, harbiy ta'lif fakulteti talabalarini «Kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlik» o'quv fanini o'rganish jarayonida nazariy hamda amaliy bilimlarning shakllanish qonuniyatlarini chuqrur o'zlashtirib olishlari kerak.

Yuqoridagi fikrlar tadqiqot maqsadini aniqlab olish imkonini beradi, ya'ni gumanitar ta'lif muassasalarida harbiy ta'lif fakulteti talabalarining KAJT (kasbiy – amaliy jismoniy tayyorgarlik) dasturini tajribada asoslab berishni nazarda tutadi.

Umumiy va maxsus vazifalarni hal etish yo'li orqali oldinga qo'yilgan maqsadga erishiladi, bu yerda KAJTning umumiyl vazifalari obyektiv vazifalardan kelib chiqadi va talabalarning kasbiy faoliyatiga hamda jismoniy xolatiga qo'yiladigan talablarni aks ettiradi.

KAJTning umumiyl vazifalariga quyidagilar kiradi:

- zarur jismoniy sifatlarni rivojlantirish va takomillashtirish;
- ushbu kasbdagi maxsus harakat malakalari va ko'nikmalarini egallash;
- jismoniy rivojlanish, harakat tayyorgarligi, organizmning noqulay mintaqaviy omillar ta'siriga nisbatan bardoshliligi darajasini oshirish hamda sog'liqni mustahkamlash.

Talabalarning bo'lajak kasbiy faoliyatini e'tiborga olgan holda shakllantirilgan maxsus vazifalarga quyidagilar kiradi:

- yuksak darajadagi jismoniy rivojlanishni, organizmning funksional holatini va harakat tayyorgarligini ta'minlashga qaratilgan vazifalar;
- keyingi kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan kasbiy ko'nikma hamda malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan vazifalar.

Aytib o'tilgan vazifalar o'quv jarayonida biz tomonimizdan ishlab chiqilgan talabalarning KAJT bo'yicha o'quv jarayonini tashkil etishning ilmiy asoslangan blokli tizimi asosida hal etiladi.

Butun ta'lif sikli davomida amalga oshiriladigan pedagogik monitoring ishlab chiqilgan baholash gradatsiyasini o'z ichiga oladi. Bu talabalarning umumiyl jismoniy va maxsus kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarligini aniqlashga, ularning ishga tayyor turish reytingini aniqlab olishga va jismoniy tarbiya hamda sport bo'yicha amaliy mashg'ulotlarga nisbatan motivatsiyaning hosil bo'lishiga yordam beruvchi metodlarni izlab topishga yordam beradi.

Harbiy ta'lif fakulteti talabalarining ishlab chiqilgan KAJT bosqichini tajribada sinovdan o'tkazish jarayonida blokli-modulli o'qitish tizimi sxemasidan foydalanildi. Bunda IIV Akademiyasi serjantlar tarkibini tayyorlash bo'yicha Oliy kurslarga (A.A.Kochkarov, 2006) va o'rta maxsus ta'lif tizimiga avval joriy qilingan (Q.Q.Jabborov, 2008), lekin oliy gumanitar ta'lif muassasalaridagi harbiy mutaxassisliklar bo'yicha o'quv jarayoniga qo'yiladigan talablarni hamda bo'lajak kasbning o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olgan holda biz tomonimizdan yangilashtirilgan tizim asos qilib qabul qilingan edi.

To'rtta modul belgilangan bo'lib, ularning har biri bitta semestrga teng bo'lgan ikkita blokka bo'lindi. Bloklar umumiyl, maxsus va KAJTni rivojlantirishga yo'naltirilgan edi. Har bir ta'lif blokidagi jismoniy yuklamalar hajmi, qo'llaniladigan vositalar va ularning maqsadga muvofiqqo'llanilishi davomiyligi aniqlandi.

O'qitish jarayonida modullar o'quv yuklamasini rejulashtirishning birlgilikda - izchil tashkil qilinishi sxemasi bo'yicha tuzib chiqiladi. Bu yerda izchillik KAJT vositalarining qat'iy tartibda va navbatma-navbat kiritilishini anglatadi. Bunda ustuvor yo'nalishdagi KAJT vositalari qo'llanilib, talabalar organizmiga mashqlantiruvchi ta'sir ko'rsatuvchi yuklamalar hajmining o'sib borishi e'tiborga olindi. KAJT vositalaridan foydalanishda izchillik zarur funksional zaminni ta'minlaydi, uning asosida bosqichdan-bosqichga hajmi va shiddati o'sib boruvchi jismoniy yuklamalarning talabalar organizmiga mashqlantiruvchi ta'sir samarasini amalga oshiriladi.

Oliy va o'rta maxsus ta'lif vazirligi tomonidan barcha bosqichlarda o'qiyotgan talabalarning jismoniy tayyorgarligi darajasini baholashning reyting tizimi qabul qilingan.

I-IV bosqich talabalarining eksperimental guruhlari ma'lumotlari asosida ta'lifning sifatiga obyektiv yondashuvni ta'minlovchi va darsdan tashqari vaqtida mustaqil shug'ullanishga imkon beruvchi hamda O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida xizmat qilishga o'smirlarni tayyorlashda yordam beruvchi talabalarining KAJT bo'yicha baholash meyorlari ishlab chiqildi (1-jadval).

1-jadval

**Harbiy ta'lif fakulteti I-IV bosqich talabalarining kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarlarini
baholash meyorlari**

№	Testlar	Ballar				
		5	4	3	2	1
<i>I bosqich</i>						
1.	100 m.ga yugurish, sek.	11,8	11,9	12,0	12,1	12,2
2.	Turgan joyidan uzunlikka sakrash, sm.	270	255	240	225	210
3.	Turnikda tortilish, marta	18	17	16	15	14
4.	3000 m.ga kross, min.	10	11	12	13	14
5.	Granata uloqtirish, m.	47	44	41	38	35
6.	Yotib tayanib, ko'llarni bukib-yozish, marta	35	33	31	29	27
7.	Burslarda burchak bo'lib tayanish, sek.	18	17	16	15	14
8.	Turnikda tortilib, to'ntarilish.marta	14	13	12	11	10
9.	10×10m.ga, mokisimon yugurish, sek.	20	21	22	23	24
10.	Osilib turib oyoqlarni ko'tarish, marta	17	16	15	14	13
<i>II bosqich</i>						
1.	100 m.ga yugurish, sek.	12,4	12,5	12,6	12,7	12,8
2.	Turgan joyidan uzunlikka sakrash, sm.	270	260	250	240	230
3.	Turnikda tortilish, marta	18	17	16	15	14
4.	3000 m.ga kross, min.	11	11,5	12	12,5	13
5.	Granata uloqtirish, m.	46	44	42	40	38
6.	Yotib tayanib, ko'llarni bukib-yozish, marta	34	33	32	31	30
7.	Burslarda burchak bo'lib tayanish, sek.	17	16	15	14	13
8.	Turnikda tortilib, to'ntarilish., marta	17	16	15	14	13
9.	10×10m.ga, mokisimon yugurish, sek.	20	21	22	23	24
10.	Osilib turib oyoqlarni ko'tarish, marta	23	21	19	17	15
<i>III bosqich</i>						
1.	100m.ga yugurish, sek.	12,1	12,4	12,7	13,0	13,3
2.	Turgan joyidan uzunlikka sakrash, sm.	260	250	240	230	220
3.	Turnikda tortilish, marta	19	18	17	16	15
4.	3000 m.ga kross, min.	10,6	11,6	12,6	13,6	14,6
5.	Granata uloqtirish, m.	47	45	43	41	39
6.	Yotib tayanib, ko'llarni bukib-yozish, marta	38	36	34	32	30
7.	Burslarda burchak bo'lib tayanish, sek.	19	18	17	16	15
8.	Turnikda tortilib, to'ntarilish.marta	18	17	16	15	14
9.	10×10m.ga, mokisimon yugurish, sek.	16	18	20	22	24
10.	Osilib turib oyoqlarni ko'tarish, marta	19	18	17	16	15
<i>IV bosqich</i>						
1.	100 m.ga yugurish, sek.	12,5	12,8	13,2	13,5	13,8
2.	Turgan joyidan uzunlikka sakrash, sm.	280	260	240	220	200
3.	Turnikda tortilish, marta	17	16	15	14	13
4.	3000 m.ga kross, min.	10,2	11,2	12,2	13,2	14,2
5.	Granata uloqtirish, m.	48	46	44	42	40
6.	Yotib tayanib, ko'llarni bukib-yozish, marta	39	37	35	33	31
7.	Burslarda burchak bo'lib tayanish, sek.	16	15	14	13	12
8.	Turnikda tortilib, to'ntarilish., marta	15	14	13	12	11
9.	10×10m.ga, mokisimon yugurish, sek.	19,4	20,4	21,4	22,4	23,4
10.	Osilib turib oyoqlarni ko'tarish, marta	14	13	12	11	10

Yagona metodik va metrologik asosda davlat standartlari meyoriy talablarining tuzilishi – ta'lif tizimida o'quvchi yoshlarni jismoniy tarbiyasi bo'yicha dasturlarning meyoriy mazmunini izchilligini yaxshilaydi, ularning meyoriy mazmunining ilmiy asoslanganligini oshiradi va hayotiy, sport va mudofaa faoliyatining zamona viy talablariga yaqinlashtiradi.

XULOSA

So'rovnomalari natijalari orqali o'rganilayotgan mutaxassislarining asosiy qismi innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy qilish zarurligini ko'rsatganligi aniqlandi, ammo ular nazariy va metodik tayyorgarlikning zamon talablariga mos holdagi darajasiga ega emaslar.

Blokli - bosqichli tamoyilga asoslangan KAJT dasturi ($r < 0,05$) bo'lganda harbiy ta'lif fakulteti talabalarining an'anaviy ta'lif tizimidan ishonchli tarzda samaraliroq va oliy ta'lif tizimida qo'llanilishi mumkin.

"Chaqriqqcha harbiy tayyorgarlik" kursini o'rganishda chiqarilgacha harbiy ta'lif fakulteti talabalarini kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarligi bo'limining metodologik va texnologik asoslari ishlab chiqildi hamda o'quv jarayoniga joriy etildi.

Tajriba tadqiqotlari o'tkazish davomida olingen natijalarga asoslanib, chiqarilgacha harbiy ta'lif fakulteti I-IV bosqich talabalarining KAJTni baholash meyorlari ishlab chiqildi va O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lif muassasalarini tizimidagi maxsuslashtirilgan fakultetlarda ulardan foydalanish mumkin.

Yuqori malakali mutaxassislar tayyorlaydigan maxsus oliy ta'lif muassasalarining pedagogik jamoasiga o'quv jarayoniga mos ravishdagi pedagogik tuzatishlar kiritish asosiga va yuqori malakali mutaxassislarini innovatsion faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirish ma'lumotlarini tahlil qilish asosiga ushbu tadqiqot natijalarini joriy qilish tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

- O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2018 yil 10 yanvarda Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan tarkibdagi majlisidagi "Qurolli Kuchlarimiz – mamlakatimiz barqarorligi va taraqqiyotining mustahkam kafolatidir" nomli nutqi. Xalq sўzi gazetasasi. №6 (6964) 11/01/2018.
- Абдалимов О.Х. Методика ППФП в образовательных учреждениях специального назначения// Методические рекомендации. – Т., 2006. – 23 с.
- Белкин А.А., Рахматов А.И. Пути повышения эффективности ППФП студентов на старших курсах ВУЗа// Тезисы Всероссийской научно-практической конференции. 20-22 июня Москва.2006, С.129-131.
- Веселова И.А. Инновационные направления в обосновании содержания ППФПстудентов. // Тезисы Всероссийской научно-практической конференции, 20-22 июня Москва. 2006, - С.36-40.
- Кочкаров А.А. Педагогическая технология ППФП курсантов высших сержантских курсантов: Автореф.дис.... канд. пед. наук. Т., 2006. – 27 с.
- Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры. Учебник. М. «ФиС»,1991.-543 с.
- Xankeldiyev Sh.X., Xasanov A.T. Pedagogika kolleji o'quvchilarining jismoniy statusini rivojlantirishning innovatsion texnologiyasi. //Pedagogika. Ilmiy jurnal. 6-son. Toshkent. 2015 y. 125-130-betlar.
- Ханкельдиев Ш.Х., Хасанов А.Т. Методические особенности здоровьесберегающих технологий в учебном процессе студентов.// Фан-спортга. Илмий-назарий журнал. 1-сон. Тошкент. 2016 й. 7-10 бетлар.
- Хасанов А.Т. Chaqriqqacha harbiy ta'lif fakulteti talabalarining kasbiy-amaliy jismoniy tayyorgarligi pedagogik texnologiyasi: Ped. fan. bo'y. fal. dok.(PhD) diss... avtoref. Chirchiq. 2018. – 63 s.